

ARTŪRAS GRICKEVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

KAUNO KUNIGŲ SEMINARIJA 1866–1870 METAIS

Kaunas Priest Seminary in 1866–1870

SUMMARY

Relaying on the study of archival documents from 1866–1870, the paper discusses the relocation of Varniai Priest Seminary (Samogitian Diocese) to Kaunas and its functioning there at the end of 19th century. The seminary was located in the quarters of the former Bernardine monasteries and the Church of St. George. The treasury spent 6650 rubles annually for the maintenance, but the Tsarist administration restricted the admission in such a way that the number of ordinands was reduced to zero in 1867. All attempts to solve this problem made by Bishop Motiejus Valančius failed. Despite that, the seminary, in order to preserve its personnel, did not stop its activity. When a new Minister of Internal Affairs came to power, a compromise with the Tsarist administration was reached in 1870.

SANTRAUKA

Straipsnyje aptariamos XIX a. pabaigos Žemaičių vyskupijos kunigų ruošimo sąlygos ir pirmosios švietimo įstaigos atsiradimo Kaune ypatybės, jos veikla. Remiantis istorikų darbais ir archyviniais raštais aptariamas laikotarpis nuo 1866 m. sausio mėn. iki 1870 m. rugsėjo mėn. Datos siejamos su seminarijos perkėlimu iš Varnių į Kauną ir carinės valdžios paskelbtu dokumentu, leidžiančiu priimti tik tam tikrą skaičių klierikų. Iki 1870 m. caro valdžia neleido skelbti priėmimo į Kauno seminariją, užsiėmimai vyko tik iš Varnių atskėlusiesiems klierikams. Seminarijos įsikūrimui buvo paskirta dalis uždarytų bernardinų ir bernardinų vienuolynų patalpų su ūkiniais pastatais ir daržais bei Šv. Jurgio bažnyčia. Jos išlaikymui iš išdo kasmet buvo skiriama 6650 rublių. Nepriimant seminaristų, kiekvienais metais jų sumažėdavo vienu kursu, o nuo 1867 m. rudens iš viso nebeliko. Vyskupas M. Valančius bandė spręsti problemą, tačiau kompromisas buvo rastas tik 1870 m., pasikeitus vidaus reikalų ministru. Iki to laikotarpio seminarija savo veiklos nesustabdė: valdyba posėdžiavo ir rengė raštus vyskupui ir carinei valdžiai dėl klierikų priėmimo, buvo išlaikomas personalas, komunikuojama su vyskupu dėl seminarijos reikalų, buvo ruošiamasi įvairiems šventimams.

RAKTAŽODŽIAI: Žemaičių vyskupija, Kauno seminarija, vyskupas Motiejus Valančius.

KEY WORDS: Diocese of Samogitia, Kaunas seminary, Bishop Motiejus Valančius.

IVADAS

Kauno kunigų seminarija carinės sprespaudos laikotarpiu (XIX a. pabaigoje) daugumos bažnytinių pareigūnų kانونiškai, bet ne oficialiai, dažniausiai buvo vadinama Žemaičių vyskupijos seminarija. Pasaulietinės valdžios pareigūnai ir su jais tarnybos reikalais bendraujantys dvasininkai, šią mokymo įstaigą vadino Telšių vyskupijos seminarija. Ji traktuotina kaip pirmoji šiame mieste ėmusi veikti aukštesnioji ar aukštoji (ne universitetinio lygmens) mokykla, atitinkanti kolegijos lygmenį, kuri be pertraukos veikia iki šiol.

Šios seminarijos praeitis istorikų sistemingai neaprašyta. Straipsniuose ar knygoose aptinkami tik atskiri fragmentai. Kiek daugiau rašyta apie vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklą, apie seminarijos perkėlimą į Kauną (1866 m. sausis)¹, taip pat ir apie šio ganytojo pastangas, siekiant gauti iš carinės administracijos leidimą atnaujinti naujokų priėmimą, kuris buvo pradėtas tik 1870 m.²

1999 m. istorikas Vytautas Merkys paskelbė monografiją apie iškilųjį vyskupą Motiejų Valančių.

Joje išryškino carinės valdžios taikytas priemones varžyti šios seminarijos veiklą, jos perkėlimo į Kauną aplinkybes, rektoriaus pakeitimą, rusų kalbos ir rusiškų disciplinų prievartinį brukimą, jaunuolių priėmimo sustabdymą, šventimų teikimo suvaržymą³. Tačiau monografijoje daugiausia dėmesio skiriama vyskupo M. Valančiaus veiklai, o pačios seminarijos raida nėra išsamiai atskleista.

Istorikė Ieva Šenavičienė paskelbė monografiją *Dvasininkija ir lietuviybė. Katalikų Bažnyčios atsinaujinimas Žemaičių*

vyskupijoje XIX amžiaus 5–7-ajame dešimtmetyje apie katalikų dvasininkijos ir lietuviybės santykius bei Žemaičių vyskupijos atsinaujinimą 1845–1869 metais. Autorė pastebi, kad „1864 m. valdžiai suvaržius priėmimą į seminariją ir ją 1865 m. pabaigoje iškėlus į Kauną, jos veikla nuslopo (nuo 1867 m. seminarija praktiškai neveikė) ir suaktyvėjo tik 1870 m. rudenį...“⁴ Išryškindama seminarijos gyvavimo ir veiklos ypatumus (kalbinius santykius, bibliotekos reikalus, auklėtinių sudėtį ir lietuvišką veiklą), autorė šią chronologinę ribą ne sykį peržengė, t. y. aptarė ir jos įvardintąjį seminarijos „vegetacinį“ laikotarpį⁵. Taigi šis I. Šenavičienės veikalas teikia svarbių, tačiau pavienių (nagrinėjamos temos požiūriu – nesusistemintų) duomenų.

Apie „pasaulietinių dalykų“ – rusų kalbos, rusų literatūros, Rusijos istorijos ir Rusijos geografijos – dėstymą tuo laikotarpiu katalikų kunigų seminarijose rašė istorikė Vilma Žaltauskaitė⁶. Ji analizavo šių dalykų mokymo teisinį pagrindą (2 sk. „Pasaulietinių dalykų statusas Romos katalikų dvasinėse seminarijose“), tų pačių dalykų dėstymo aplinkybes (2.1 posk. „Rusų kalba depolonizacinės politikos kontekste“) ir mokymą (3 sk. „Rusų kalbos ir literatūros mokymas“; 4 sk. „Tėvynės“ istorijos mokymas“; 5 sk. „Tėvynės“ geografijos mokymas“), tačiau nedetalizavo, kaip tai vyks ta konkrečiose seminarijose.

Kauno kunigų seminarijos istorinės raidos šaltiniai iki Pirmojo pasaulinio karo yra pačios seminarijos vidaus dokumentacija (visų pirma seminarijos valdybos ir rektorių įsakai bei potvarkiai),

saugoma Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje⁷, taip pat Kauno arkivyskupijos fondo raštai, saugomi Lietuvos valstybės istorijos archyve⁸, be to, Kauno gubernijos fondų (visų pirma civilinio gubernatoriaus kanceliarijos) raštai, saugomi Kauno apskrities archyve⁹. Kitas svarbus žinių išteklius yra dvasinių šventimų suteikimo registravimo knyga – *Liber Ordinatum*, kitados rašyta (matyt) diecezijos kurijoje, o dabar esanti Kauno kunigų seminarijoje¹⁰.

Seminarijos vidaus dokumentaciją sudaro daugiau nei 500 archyvinių vienetų, kurių kiekvienas s yra nuo keliolikos iki kelių šimtų lapų. Šiame straipsnyje pasinaudota mažesniu archyvinių raštų kiekiu¹¹. Dalis jų yra trumpo protokolinio ar dokumentų registravimo pobūdžio, tad nedidelio informatyvumo, arba daugiausia, jeigu ne ištaisai, ūkinio pobūdžio šaltiniai.

Kauno gubernijos įstaigų fondų dokumentų kiekis taip pat yra milžiniškas, o archyviniai aprašai primityvūs, dažnai

sunkiai įskaitomi, nėra jokių rodyklių, tad reikiamų dokumentų paieška – didžiulis ir neproduktyvus darbas. Straipsnio temos nagrinėjimui šie ištekliai taip pat mažai naudoti.

Kitokia šaltiniotyros padėtis yra Kauno arkivyskupijos fondo atveju. Jo dokumentai seminarijos istorijai ir gausūs, ir temiška bei chronologiškai lengviau perprantami, nors neretai keblūs paliografiškai požiūriu, kadangi iš vyskupo kurijos siunčiamų raštų tekstas būdavo išsaugomas juodraštinio pavidalu. Straipsnis daugiausia paremtas būtent šio archyvinio rinkinio teikiamais duomenimis.

Nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvoje, kaip ir kitose Rusijos imperijos valdomose srityse, buvo laikomasi Julijaus kalendoriaus. Kadangi straipsnyje pateikiama nemažai datų, istoriškumo ir patogumo dėlei jos į Grigaliaus kalendoriaus atitikmenis nekeičiamos. Tik paskirais atvejais, kai pateikiamus duomenis verta išryškinti dėl persikėlimo į Kauną, skliaustuose nurodoma ir Grigaliaus kalendoriaus data.

SEMINARIJOS MEDŽIAGINIS PAGRINDAS

Ruošiantis šią mokymo ir ugdymo įstaigą perkelti į Kauną, seminarijos naujosios patalpos – dalis buvusio pranciškonų (bernardinų) vienuolyno pastato ir dalis greta esančio pranciškonų (bernardinų) vienuolyno pastato – buvo įrengtos ne vėliau (pagal Julijaus kalendorių) kaip 1865 m. rugsėjo pradžioje. Tų metų pabaigoje – kitų metų pradžioje į Kauną buvo pervežtas kilnojamas turtas – baldai, namų apyvokos daiktai (pvz., patalynė ir virtuvės reikmenys), taip pat sena

ir pagal tuos laikus turtinga – iki 6500 tomų – biblioteka¹².

1866 m. sausio pradžioje į Kauną atvykę rektorius Jeronimas Račkauskas ir dėstytojai, taip pat auklėtiniai įsikūrė buvusiam pranciškonų (bernardinų) vienuolyno pastate, kuriame buvo numatyta rengti užsiėmimus ir kurio dalis buvo skirta vyskupijos kurijai. Šalimais esanti Šv. Jurgio bažnyčia, anksčiau priklausiusi tam pačiam vienuolynui, taip pat atiteko seminarijai. Nors ji dar nebuvo tin-

kamai sutvarkyta ir netrukus ėmė kelti rūpesčių, jau tą mėnesį čia imta aukoti Šv. Mišias. Turtingą seminarijos biblioteką įkurdino buvusiam pranciškonių (bernardinų) vienuolyno pastate, kuriame buvo kanauninkų ir kitų kunigų bei visų jų tarnų butai¹³. Šalimais seminarija gavo atitinkamus ūkinius pastatus¹⁴.

Nors patalpos buvo iš anksto paruoštos, tik ką įsikūrusi seminarija susidūrė su įvairiais sunkumais ir trūkumais. Dėl jų buvo kreiptasi į vyskupą M. Valančių. Jis sausio 24 (vasario 5) d. rektoriui leido iš ankstesniųjų seminarijos santaupų (kapitalo) panaudoti nuošimtinę 1000 rublių išmoką, kad būtų sutvarkyta seminarijos išorė ir vidus, įrengta pirtis ir sutvarkytas antrasis šulinys. Po to, kai vyskupo sankcija buvo referuota seminarijos valdybos posėdžio metu, t. y. sausio 29 d., buvo galima pradėti organizuoti reikiamus darbus.¹⁵ Vis dėlto šių priemonių nepakako, nes pastato remontuotinių dalių buvo daug. Tad vyskupas tų pačių metų pavasarį „skundėsi gubernatoriui, kad reikia taisyti stogą ir perstatyti rūkstančias krosnis“, o „tam reikalui prašė skirti 1000 sidabro rublių, sutaupytų iš persikėlimo lėšų“, bet „susilaukė biurokratinio atsakymo“, kad „remontui lėšas skyrė Vilniaus generalgubernatorius atskirai, todėl jas imti iš kitur neleistina“¹⁶.

Seminarijos bažnyčia, kuri po vienuolyno uždarymo 1842 m. daugiau negu kelis dešimtmečius (tikėtina) neturėjo gero šeimininko ir nebuvo tinkamai prižiūrima iki įstaigos perkėlimo į Kauną, priešingai nei vienuolyno pastatas, nebuvo suremontuota. Vis dėlto nuo 1866 m. sausio 6 (18) d. čia buvo rengiamos seminaristų išventinimo iškilmės¹⁷, tad (manytina) ir visos kitos religinės apeigos, nors statinys (kaip matyti iš vėlesnių

raštų) kėlė rūpesčių. Gegužės 15 d. vyskupas kreipėsi į carinę administraciją, kad būtų leista sutaisyti stogą, langus ir kolonas, taip pat varpinę ir jos stogelį bei kryžių ant jo. Raštas pasiekė Vilniaus generalgubernatorių, kuris birželio 21 d. raštu pranešė Kauno gubernatoriui, kad nemato kliūčių leisti imtis tų darbų, o pastarasis to paties mėnesio 29 d. apie tai parašė vyskupui. M. Valančiui sužinojus apie palankų sprendimą, jo raštinė kitą dieną parengė nurodymą seminarijos rektoriui, kad šis užsiimtų minėtais reikalais¹⁸. Rektorius J. Račkauskas ėmėsi organizuoti remonto darbus, tačiau kol kas tai liudijančių duomenų nepavyko aptikti. Apie tuo metu vykusį šios bažnyčios remontą nerašo, atrodo, ir architektūros istorikai¹⁹, nors, turint mintyje, kad anuomet nelengva buvo gauti leidimą taisyti sakralinius statinius, galima manyti, jog lėšos buvo surastos ir panaudotos, t. y. įvardintieji darbai atlikti.

Išankstiniai ir po įsikūrimo atlikti nedideli remontai visų keliamų rūpesčių toli gražu nepašalina. 1869 m. liepos 15 d. rektorius atskiru raštu ir prie jo pridėta sąmata kreipėsi į vyskupą dėl blogos seminarijos pastatų ir ūkio būklės. Ganytojas, susipažinęs su pranešimu, nurodė seminarijos ekonomui imtis būtinų priemonių. Tuo tikslu rektorius to paties mėnesio 26 d. sudarė išsamesnę sąmatą. Pirmojoje jų buvo nurodytos 7 darbų sritys ir numatomos kiekvienos šių sričių darbų išlaidos, o antrojoje – reikalai sukonkretinti, t. y. išvardinti konkrečios srities darbai ir medžiagos bei jų kiekiai, taip pat kainos. Būtent iš šios sužinome, kad tik penkios tų darbų sritys buvo skirtos pačiai seminarijai, t. y. jos pagrindinių ir pagalbinių pastatų sutvarkymui – stogo ar stogų pataisymas

bei perdengimas, išorinių sienų sutvarkymas bei pastatų tinkavimas, dvidešimties rūkstančių krosnių perdarymas, penkių pagadintų dūmtraukių perdarymas, seminarijos pirties (įskaitant per gaisrą sugadintą stogą) sutvarkymas ir jos vandentiekio įrengimas²⁰.

Be patalpų, į Kauną atsikėlusiai seminarija gavo daržų ir kitų naudmenų²¹. Šiais daržais ir iš jų gaunamomis lėšomis buvo rūpinamasi iš anksto, seminarijai dar esant Varniuose. Rektorius J. Račkauskas, sužinojęs, kad prie seminarijai paskirto vienuolyno pastato yra 7 daržai bulvėms ir kitoms daržovėms auginti, 1865 m. vasario 18 d. raštu vyskupo prašė juos priskirti seminarijai ir nuo pavasario išnuomoti jos naudai. Pakartotinai buvo prašoma kovo 21 d. raštu, šį sykį nurodant, kad tie daržai yra „prie bernardinų vienuolyno“²². Tad panašu, kad dar iki seminarijos persikėlimo, o būtent 1865 m. pavasarį, tie daržai buvo priskirti seminarijai ir išnuomoti jos naudai.

Be to, valstybinių turtų žinyba seminarijai buvo skyrusi prie Batniavos esantį „Virbaliūnų palivarkėlių“, bet jis buvo labai mažas ir visiškai nugyventas, iš jo gaunamos pajamos – labai menkos. Visų pirma reikėjo jį sutvarkyti, dėl ko seminarijos rektorius J. Račkauskas 1869 m. liepos 15 d. kreipėsi į vyskupą ir prašė šiam reikalui panaudoti 2000 rublių iš dėstytojų atlyginimo fondo sutaupytų lėšų²³. Tiesa, iš archyvinių raštų aiškėja, kad šias lėšas ketinta panaudoti ne tik Virbaliūnų ūkiui tvarkyti, bet ir minėtam to paties mėnesio seminarijos pastatų sutvarkymo projekto įgyvendinimui. O dėl Virbaliūnų, ketinta nugriauti seną ir pastatyti naują gyvenamąjį namą, taip pat sutvarkyti ūkinis pastatus ir aptvarus bei tvoras²⁴.

Bažnytinės nuosavybės sekuliarizacijos sąlygomis išlaikyti seminariją (kaip ir kitas bažnytines įstaigas) buvo išipareigojusi valstybė. Iš jos išdo kasmet Žemaičių vyskupijos seminarijai būdavo skiriama 6650 rublių, kurie per vyskupijos konsistoriją buvo išmokami dalimis kas du mėnesius. Iš tų lėšų buvo mokamos algos rektoriui, inspektoriui, 3 dvasininkams dėstytojams ir 2 pasauliečiams dėstytojams, taip pat raštininkui, o iš viso per metus – 2650 rublių. Be to, valstybės lėšomis buvo išlaikoma 40 vadinamųjų iždinių auklėtinių, skiriamas išlaikymas ir algos įstaigos tarnams, taip pat lėšos šildymui, apšvietimui, pastatų remontui ir įvairiems kitiems ūkiniams reikalams, iš viso – 4000 sidabro rublių. Vyskupo teigimu, brangymečio sąlygomis, visais įmanomais būdais taupant ir ūkiškai tvarkantis, šių lėšų nepakakdavo²⁵.

1866 m. sausio mėnesio išlaidos buvo 554 rubliai ir 16 kapeikų, o vasario, kovo ir balandžio mėnesiais iš viso jų buvo 1662 rubliai ir 40 kapeikų²⁶, tad mėnesinis vidurkis buvo iš esmės toks pat – 554 rubliai ir 13 kapeikų. Tų pačių metų rugsėjo 17 d. seminarijos valdybos posėdžio metu ekonomas pranešė, kad konsistorija rugsėjo ir spalio mėnesiams skyrė 1108 rublius ir 34,5 kapeikas²⁷, taigi maždaug po 554 rublių ir 17 kapeikų per mėnesį. Neabejotina, kad tais metais ir kitų (bent jau mokslo metų) mėnesių išlaidoms būdavo skiriama tokia pati 554 rublių ir keliolikos kapeikų suma, o per metus būtų sudarę tuos valstybės skiriamus 6650 rublių. Toks seminarijos pagrindinių išlaidų apmokėjimo būdas naudotas ir vėliau.

Tiesa, atostogų metu seminaristų išlaikyti nereikėjo, tad per mokslo metus –

rugsėjo-birželio mėnesiais, neatimant trumpų kalėdinių ir velykinių atostogų laiko – išlaidos būtų siekusios 5541 rublį ir 60 kapeikų, o mokymosi laikui skaičiuojant 9 mėnesių išlaidas, t. y. abiejų šventinių atostogų laiką atėmus, susidarytų dar mažesnis išlaidų kiekis – 4987 rubliai ir 44 kapeikos. Vis dėlto šioje aritmetikoje neatsižvelgta į tai, kad seminarijos personalas, bent jau patarnautojai, ir per seminaristų atostogas privalėjo gauti tam tikrą išlaikymą ir atlygį. Vienaip ar kitaip, šie duomenys ir šios aplinkybės nedviprasmiškai byloja, kad seminarija per atostogas galėjo sutaupyti, nors ir ne visą 2 mėnesių pinigų kiekį.

Kita vertus, seminarija gaudavo ne tik valstybės skiriamas lėšas, bet ir galėjo prireikus panaudoti iš minėtų bažnytinių santaupų gaunamas nuošimtinės išmokas, taip pat už seminarijos daržų nuomą gaunamus pinigus, o vėliau tikriausiai ir iš Virbaliūnų palivarko gaunamą piniginę ar natūrinę naudą. Be to, buvo ir kitokių, kartais vienkartinį pajamų. Štai tų pačių nelengvų 1866 m. birželio 4 d. per seminarijos valdybos posėdį ekonomas pranešė, kad už 120 rublių pardavė du arklius, už 100 rublių išnuomojo (veikiausiai naudotis tam tikromis dienomis) seminarijos pirtį, o 40 rublių gavo už išnuomotus daržus²⁸. Vienaip ar kitaip, gautos papildomos lėšos galėjo padėti užlopyti seminarijos ūkio skyles.

Turint omenyje ne tik visas galimas įsikūrimo išlaidas, bet ir (palyginti su Varniais) brangesnį pragyvenimą, taip pat vyskupo M. Valančiaus teigtą iš valstybės gaunamų lėšų nepakankamumą, pinigų nebuvo per daug, tad įstaigos vadovybė buvo linkusi taupyti. Šiuo tikslu maisto atsargos buvo perkamos kaimuose, t. y. tiesiogiai iš žemdirbių. Įsikūrus gubernijos sostinėje, šios praktikos buvo imtasi beveik iš karto. Vyskupas M. Valančius 1866 m. sausio 18 (30) d. dėl maisto atsargų kreipėsi raštu į gubernatorių, norėdamas gauti seminarijos prokuratoriui, kunigui Vaškevičiui, leidimą keliauti po Kauno valsčių, o vietinė civilinė valdžia tokį leidimą suteikė sausio 21 (vasario 2) d. Kai po kelių dienų – sausio 24 (vasario 5) d. – dokumentai pasiekė vyskupo raštinę, o pats leidimas dar vėliau – seminariją, buvo galima iškeliauti įsigyti didesnę kiekį pigesnio maisto²⁹. Anais laikais ilgesniam laikui buvo galima įsigyti bulvių ir burokų, šviežių ir raugintų kopūstų, kelių rūšių miltų, įvairių kruopų, rūkytos ir sūdytos mėsos bei žuvies, taukų ir medaus, o žiemos sąlygomis – skerdienos ir šaldytos žuvies. Apie maisto produktų pirkimą (jų įvairovę, kiekius, cikliškumą, kainas), tuo pačiu ir suvartojimą galima spręsti iš seminarijos ekonomo pranešimų seminarijos valdybai, taip pat gaunamų maisto produktų registracijos knygos³⁰.

JAUNUOLIŲ PRIĖMIMO SUSTABDYMAS BEI PASTANGOS ĮVEIKTI ŠIĄ KLIŪTĮ

Apie naujokų priėmimo sustabdymą ir šio sprendimo pasekmes, taip pat vyskupo M. Valančiaus pastangas šią kliūtį įveikti V. Merkys rašė: „1864 m. liepos

3 d. M. Muravjovas Valančiui nurodė, kad ateityje visus kandidatus į seminariją atrinks jis pats ir Kauno gubernatorius N. Muravjovas. Ši filtracija pasireiškė

kė tuo, kad 1864/65 m. m. seminarija pradėjo be I kurso, nes neleista priimti nė vieno klieriko.³¹ Taigi priėmimas sustabdytas, įstaigai esant Varniuose, o toji „atranka“ liko galioti ilgam, tad į Kauną persikėlus seminarija nebeturėjo nei I, nei II kursų.

Vyskupas M. Valančius nuolat stengėsi, kad įvairūs seminarijos suvaržymai, tarp jų ir priėmimas, būtų atšaukti. Pavyzdžiui, 1866 m. gegužės 23 d. jis rašė gubernatoriui dėl kunigų trūkumo ir ta proga teigė, jog kasmet reikia priimti daugiau kaip 30 klierikų³². Vis dėlto tai jokių teigiamų rezultatų nedavė. „Senuosius 1866 metus seminarija palydėjo turėdama vos 43 klierikus (...). Buvo likęs tik IV kursas. Kai jis baigė mokslą, seminarija liko beveik tuščia. 1867 m. rudenį Valančius skundėsi, kad atėjo laikas pradėti mokslą, susirinko dėstytojai, o klierikų tėra 4 (...). Šiuos seminarija buvo pasilikusi, nes buvo per jauni išventinti.“³³

Vyskupas nepaliovė kelti vyskupijos kunigų trūkumo ir priėmimo į seminariją klausimo. 1867–1869 m. jis siuntė raštus Vilniaus gubernatoriui, taip pat į Sankt Peterburgą vidaus reikalų ministru ir Romos katalikų dvasinei kolegijai, tačiau jam buvo atsakoma, kad išventintų kunigų rezervo pakanka, tad priimti siūlomus kandidatus nėra reikalo³⁴. Tačiau vyskupas M. Valančius bandė problemą bent iš dalies išspręsti, todėl nežymiai peržengdavo leistąją ribą.

Vienas dalykas, jis ieškojo būdų į seminariją priimti tuos asmenis, kurių dokumentai carinės administracijos jau anksčiau koku nors būdu, kad ir netiesiogiai, buvo pažymėti kaip siekiančių kunigygtės. Pavyzdžiui, 1867 m. spalio 20 d. raštu Tytuvėnų klebonui [Jonui] Dargevičiui jis rašė, kad seminarijoje yra

laisvų išdinių auklėtinių vietų, tad pagal pagrindinio krašto viršininko, t. y. generalgubernatoriaus, 1864 m. liepos 15 d. nurodymą vyskupas siūlo Tytuvėnuose esančius bernardinų klierikus Justiną Bogvilą, Aleksandrą Vladyčką, Antaną Montvidą, Petrą Narkevičių, Juozapą Stankevičių ir Martyną Dirmeiką išsiųsti galutiniam ugdymui pagal teologinius dalykus į seminariją³⁵. Pabrėžtina, kad tas liepos 15 d. nurodymas tebuvo jau anksčiau valdžios išreikštos nuostatos, kad į seminariją galima priimti tik šiai valdžiai konkrečiai leidus, pakartojimas, po kurio vyskupas M. Valančius buvo iškėlęs klausimą, ar ta nuostata taikytina pagal seną paprotį jau priimtiems bandomajam laikotarpiui, kurių dokumentai jau nusiųsti valdžiai³⁶. Vadinasi, nepriklausomai nuo tų draudimų, o gal ir jų nepaisant, seminarijoje buvo priimtųjų bandomajam laikotarpiui arba norėta tokių priimti. Vis dėlto vėlesni duomenys byloja, kad šie bernardinų klierikai į seminariją buvo priimti tik 1871 m.³⁷, t. y. vėl leidus priiminėti naujokus.

Kitas dalykas, buvo nurodyta leisti toliau mokytis jau baigusius, kurie dar nebuvo išventinti. Pastarasis sprendimas negalėjo būti nepastebėtas. „1868 m. Valančius nesėkmingai aiškinosi Kauno gubernatoriui, kad 8 baigusius seminariją klierikus vėl priėmė teologijos kurso kartoti, nes jie iš rusų administracijos tebelaukia leidimo tapti kunigais ir neturi kur ir iš ko gyventi. Ir gubernatorius, ir Vilniaus generalgubernatorius įsakė tuoj juos (...) pašalinti.“³⁸

1868 m. pakeitus Vilniaus generalgubernatorių ir (dėl imperiją sukrėtusio bado) vidaus reikalų ministrą, vyskupas M. Valančius gavo proga vėl mėginti raštu išdėstytais argumentais įveikti se-

minarijos „apsiaustį“. Jau anksčiau išreikšti teiginiai apie kunigų trūkumą, o ypač apie neteisėtus, paties imperatoriaus valiai prieštaraujančius suvaržymus (1864 m. valdovas buvo patvirtinęs nutarimą, kuriuo, be kita ko, valstybė įsipareigojo išlaikyti 40 klierikų) dabar galėjo padėti. Ši taktika lėmė, kad atsakingoji biurokratija atsitraukė – vidaus

reikalų ministras 1870 m. leido nuo mokslo metų pradžios į seminariją priimti 27 jaunuolius³⁹. Tad seminariją beveik pasmaugusi kandidatų „atranka“ buvo įveikta, nors svetima pasaulietinė valdžia ir toliau kontroliavo priėmimą tikrindama pageidaujančiųjų stoti į seminariją patikimumą, apribodama priimamųjų skaičių.

SEMINARIJOS VEIKIMAS

1866 m. sausio pradžioje Kaune įsikūrusi seminarija pradėjo veikti, galima teigti, beveik išsyk. Pirmas dalykas, kas buvo atliekama, tai Varniuose išugdytų ir išmokytų seminaristų galutinis parengimas šventimams (egzaminavimas bei rekolekcijos) ir šventimų teikimo iškilmių surengimas. Įvairaus lygmens šventimai vyskupo M. Valančiaus buvo teikiami sausio 4 (16) d. katedrinėje bažnyčioje, o to paties mėnesio 6 (18), 8 (20), 11 (23) ir 13 (25) dienomis – Šv. Jurgio bažnyčioje⁴⁰.

Kalėdinėms atostogoms pasibaigus, sausio 6 (18) d. seminarijoje privalėjo būti visi III ir IV kursų auklėtiniai. Reikia manyti, kad tuo laiku prasidėjo ir studijos. Pagal III ir IV kursų programas buvo studijuojamas Šv. Raštas (4 val. per savaitę), Dogminė teologija (6 val. per sav.), Moralinė teologija (4 val. per sav.), Kanonų teisė (2 val. per sav.), Valstybės įstatymai (2 val. per sav.), Homiletika (3 val. per sav.), Rusų raštija (t. y. literatūra, 2 val. per sav.), Bažnytinės apeigos ir giedojimas (t. y. liturgika ir giedojimas, 2 val. per sav.)⁴¹. Tad iš carinės valdžios primestų dalykų šiuo studijų tarpsniu buvo dėstomi du – Valstybės įstatymai ir Rusų raštija.

Ketvirtojo kurso auklėtiniai 1865–1866 m. pabaigoje studijas užbaigė, tad po vasaros atostogų – 1866 m. rugsėjo 1 d. – naujus mokslo metus pradėjo tik vienas, paskutinis, kursas. Sulig šio kurso auklėtinių studijų pabaiga 1867 m. birželį įstaigoje nebeliko nė vieno kurso, tad, kaip minėta, naujus 1867–1868 metus seminarija pasitiko neturėdama nė vieno kurso, o tik 4 auklėtinius, kurie buvo per jauni šventimų suteikimui.

Seminarijai iki to laiko medžiagiškai susitvarkius, bet dėl naujokų priėmimo sustabdymo nebeturint klierikų, carinė administracija šią įstaigą pamėgino dar labiau suvaržyti norėdama panaikinti. Taip galima manyti remiantis V. Merkio pateiktais duomenimis ir teiginiais: „Iškilo grėsmė, kad civilinė administracija gali atimti dalį seminarijos patalpų.“ Vyskupas M. Valančius įrodinėjo, kad seminarijos veikimas patvirtintas valdovo, tad neliečiamas. Tai jis 1868 m. rugpjūčio 25 d. raštu aiškino vidaus reikalų ministrui⁴².

Pasak V. Merkio, „1867/68, 1868/69 ir 1869/70 m. seminarija, galima sakyti, neveikė, nors oficialiai nebuvo uždaryta. Ji pasiliko 4 klierikus, kurie buvo per jauni iššventinti į kunigus. Šių klierikų pa-

reiga būdavo giedoti per kunigų primicijas ir patarnauti vyskupui per celebracijas.⁴³ Šiam požiūriui pritarė I. Šenavičienė, teigianti, kad seminarija nuo 1867 m. praktiškai neveikė ir suaktyvėjo tik 1870 m. rudenį⁴⁴. Nurodyti abiejų istorikų teiginiai iš esmės teisingi, vis dėlto tai nereiškia, kad tiksliai apibūdina anuometinę seminarijos būklę.

Archyviniai duomenys byloja apie kryptingą ir prasmingą seminarijos gyvavimą ir net veikimą šiuo, ko gero, liūdniausiu jos raidos tarpsniu. Visų pirma tai liudija seminarijos šio laikotarpio pametinė vidaus dokumentacija: 1866–1870 m. įsakai ir rezoliucijos, to paties laikotarpio valdybos posėdžių protokolai, pajamų ir išlaidų knygos, taip pat siunčiamų ir gaunamų raštų registracijos knygos⁴⁵. Tiesa, ne vienu atveju galima pastebėti tų raštų kiekio ir apimties mažėjimą, o tai, be abejo, liudija seminarijos veikimo silpnėjimą. Štai įsakų ir rezoliucijų knygos pamažu plonėjo (1866 m. – 20 lapų, 1867 m. – 14 lapų, 1868 m. – 10 lapų), bet vėliau, dar nepradėjus priiminėti naujokų, prasideda apimties didėjimas (1869 m. – 12 lapų, 1870 m. – 18 lapų). Panašius raštvedybos intensyvumo svyravimo bruožus įmanoma atsekti dalies kitos vidinės dokumentacijos – valdybos posėdžių protokolų knygų (analogiškai 37, 30, 20, 31 ir 27 lapai), siunčiamų raštų registracijos knygų (analogiškai 13, 13, 8, 7 ir 12 lapų) ir gaunamų raštų registracijos knygų (analogiškai 9, 12, 9, 7 ir 8 lapai) – atvejais. Taigi šie šaltiniai byloja, kad seminarija nenustojo veikti, nors lieka akivaizdus V. Merkio išryškintas ugdymo ir mokymo vyksmo nutrūkimas trejiems mokslo metams.

Pravartu išryškinti „vegetacinio“ laikotarpio, t. y. 1867 m. rugsėjo – 1870 m. birželio, seminarijos veikimo turinį. Nepavykstant gauti leidimą priimti naujokų, seminarijos kaip įstaigos išsaugojimui buvo labai svarbus jos pajėgumo ugdyti ir mokyti išlaikymas, o tam reikėjo išlaikyti dėstytojų kolektyvą. Tiesa, seminariją perkeliant į Kauną, pusė visų bažnytinių disciplinų dėstytojų buvo pakeista⁴⁶, bet per kelis veikimo gubernijos sostinėje metus naujieji iš vyresnių galėjo perimti ankstesnės kartos patirtį, be to, remdamiesi savo praktika, įgyti reikiamą kvalifikaciją. Vis dėlto nuo 1867 m. rugsėjo, kai nebeliko nė vieno kurso, bažnytinių ir „valdiškų“ dalykų žinovų išlaikymas galėjo atrodyti moraliai nepateisinamas. Carinė valdžia į netekusių darbo dėstytojų išlaikymą galėjo žiūrėti kaip į valstybės lėšų švaistymą, nors (atrodo) tokių duomenų (bent kol kas) neaptikta, o vyskupui ir rektoriui šios išlaidos iš seminarijos biudžeto, ar bent dalis jų, galėjo atrodyti kaip bereikalingos.

Panašu, kad bažnytinė vyresnybė norėjo taupyti „valdiškų“ dalykų sąskaita. Tai galima paaiškinti aplinkybėmis, kad šie dalykai buvo primesti ir buvo dėstomi I–II kursams, kurių seminarija nuo veikimo Kaune pradžios nebeturėjo. Kai gubernatorius 1867 m. rugsėjo 4 d. raštu kreipėsi į vyskupą dėl seminarijos naujo rusų literatūros dėstytojo (galbūt numatyto vietoj anksčiau čia dirbusio Mikalojaus Velikanovo), rektorius greitai kreipėsi į Rusijos istorijos dėstytoją Michailą Popovą, kuris dar anksčiau, 1866 m. kovo 8 d., vidaus reikalų ministro buvo patvirtintas šios seminarijos rusų literatūros dėstytojo pareigoms. Šis

rugsėjo 12 d., atsiliepdamas į rektoriaus kreipimąsi, rašė, kad gimnazijoje nėra perdėm užimtas ir galėtų suderinti Rusijos istorijos ir rusų literatūros dėstymą. Po kelių dienų vyskupas apie tai pranešė gubernatoriui⁴⁷. Kita vertus, galima svarstyti prielaidą, kad nei vyskupas, nei rektorius nenorėjo į seminariją išleisti naujo svetimumo asmens, nes su minėtuoju M. Popovu, matyt, buvo sutariama neblogai ir juo bent šiek tiek pasitikėta.

Seminarijos pedagoginės (mokymo ir ugdymo) veiklos trūkumą 1867 m. rudenis – 1870 m. pavasario laikotarpiu iš dalies galėjo užpildyti anksčiau studijavusių ir dėl įvairių kliūčių be kunigystės šventimų likusiųjų dalykinis ruošimas baigiamajam egzaminui, taip pat dvasinis parengimas šventimams, t. y. rekolekcijos⁴⁸. Tiesa, pirmąjį pusmetį, kai seminarija buvo likusi be studijuojančių jaunuolių, t. y. 1867–1868 mokslo metų rudenį ir žiemos pradžioje, nebuvo suteikti nė vieni šventimai. Tik vasario 24 d. vyskupas M. Valančius seminarijos bažnyčioje per iškilmingas Šv. Mišias savos vyskupijos diakoną Adomą Stirpeiką iššventino kunigu⁴⁹. Šis galbūt dėl ligos ar dėl neišlaikyto baigiamojo egzamino buvo atsilikęs nuo savo bendramokslų, todėl šis iššventinimas traktuojamas kaip seminarijos ankstesnių darbų užbaigimas. Kita vertus, neatmestina galimybė, kad šis Žemaičių vyskupijos jaunuolis studijavo, kaip anuomet neretai pasitaikydavo, Vilniaus seminarijoje, o šventimams galėjo būti atsiųstas į Kauną, nes dėl carinės valdžios daromų kliūčių tenykštę vyskupiją dažnai valdė ne ganytojas, o žemesnio lygmens administratorius, negalintis teikti kunigystės šventimų.

Vasario 27 d. ganytojas seminarijos bažnyčioje vyskupinės seminarijos keturių žemesniųjų šventimų klierikams Jonui Bitautui, Justinui Dovydavičiui, Pranciškui Grigaliūnavičiui, Pranciškui Jasienskiui ir Titui Šiukštai suteikė subdiakono šventimus. Pagal kanoninę tvarką jie buvo priskirti (atitinkamai) Meškuičių, Ukmergės, Dotnuvos, Ylakių ir Raudondvario bažnyčioms⁵⁰, Deja, pateikti duomenys ir šių sykių nėra išsamūs, kadangi nenurodyta, kurios seminarijos auklėtiniai jie buvo. Kaip minėta, Žemaičių vyskupijos seminarija klierikų, bent formaliai, nebeturėjo. Iššventinamųjų priskyrimas nurodytoms bažnyčioms liudija, kad jie buvo Žemaičių vyskupijos jaunuoliai. Vis dėlto tai dilemos išspręsti nepadedą, kadangi tokie (kaip minėta) studijuodavo ir Vilniaus seminarijoje, o šventimams neretai būdavo siunčiami į Kauną.

Tais pačiais mokslo metais nuo balandžio 20 d. iki birželio 30 d. seminarijos bažnyčioje šventimai buvo teikiami dar 11 kartų⁵¹. Dažniausiai gaunantieji šventimus priklausė Žemaičių vyskupijai, tačiau kokią jie seminariją baigė, nebuvo nurodoma. Paminėtas tarp iššventinamųjų Juozapas Stankevičius, remiantis archyviniais duomenimis⁵², Vilniuje nestudijavo. Jis žinomas kaip 1866–1867 m. uždarytojo Tytuvėnų bernardinų vienuolyno klierikas, kuriam ilgai nebuvo leidžiama stoti į seminariją. 1871–1873 m. jis registruotas kaip Žemaičių vyskupijos seminarijos auklėtinis. Šie duomenys byloja, kad bent dalis Žemaičių vyskupijos jaunuolių buvo vyskupo proteguojami kandidatai į seminariją, apie kuriuos kaip seminaristus carinė valdžia nežinojo ir kurie galėjo studijuoti pogrindžio sąly-

gomis, o vėliau, leidus priimti naujokus, buvo teikiami kaip vieši kandidatai.

Šių argumentų tikrumą byloja kelių *Liber Ordinatorum* įrašų palyginimas. 1868 m. birželio 19 d. vyskupas M. Valančius seminarijos bažnyčioje per iškilmingas Šv. Mišias Žemaičių vyskupinės seminarijos auklėtiniams (!) Adomui Valentui ir Dominykui Paulauskui suteikė IV žemesniuosius šventimus. Netrukus, birželio 22 d., įjedu ir dar vienas jaunuolis nurodyti tik kaip Žemaičių vyskupijos auklėtiniai, kuriems suteikti subdiakono šventimai⁵³. Per vienas iškilmes šventimai būdavo suteikiami vienam ar keliems asmenims. Tačiau pasitaikydavo, kad kunigystės siekiantis jaunuolis, net ir jaunesnio amžiaus, pritaikius teisinės lengvatas (*praemissis dispensationibus ab interstitiis, praemissis dispensationibus a temporibus et a defectu aetatis*), galėdavo per kelias ar keliolika dienų pereiti visą iššventinimo į dvasininkus kelią.

Taigi apibendrinant pateiktus duomenis galima teigti, kad 1868 m. pirmą pusmetį seminarijos bažnyčioje teikti šventimai liudija, jog Žemaičių vyskupijos seminarija 1868 m. vykdė pedagoginį darbą. Šis pedagoginis darbas, rengiant klierikus šventimams, bei pats apeiginis šventimų teikimas intensyviai tęsėsi ir nenutrūko per visą priėmimų sustabdymo laikotarpį⁵⁴. Šventimai buvo suteikiami vienam ar keliems asmenims, nes buvo įvairiai trukdoma – pavyzdžiui, dėl kandidato per jauno amžiaus ar dėl jo dar neišlaikyto (galbūt carinės valdžios primesto rusiškų dalykų) egzamino. Be to, dažnai buvo taikomos teisinės lengvatos (*praemissis dispensationibus ab interstitiis, praemissis dispensationibus a temporibus*

et a defectu aetatis), todėl nuo pirmųjų iki paskutiniųjų vieno asmens šventimų praeidavo kur kas mažiau laiko, negu būtų reikėję įprastomis sąlygomis.

1869 m. dauguma iššventinamųjų nurodyti kaip Žemaičių vyskupijos auklėtiniai, o taip pat būta ir keletas Seinų bei Minsko vyskupijų auklėtinių⁵⁵. Vilniaus vyskupijos auklėtinių tarp iššventinamųjų nebuvo. Analizuojant vyskupijų pareigūnų ir carinės vietinės administracijos susirašinėjimą bei kitus raštus⁵⁶, nustatyta, kad klierikų siuntimai šventimams į Žemaičių vyskupiją iš Vilniaus vyskupijos vyko 1864–1866 m., o 1867–1870 m. tokių siuntimų nebuvo. Nuo 1871 m. vėl atsinaujino siuntimai iš Vilniaus vyskupijos į Žemaičių vyskupiją.

Liber Ordinatorum duomenys byloja, kad šventimai Žemaičių vyskupijoje būdavo teikiami, nors ir negausiai, bet labai dažnai. Carinė administracija Vilniaus seminarijos klierikams trukdydavo vyksti šventimams į Žemaičių vyskupiją: reikėdavo parengti leidimą pagal vyskupijų administracijų teikimą, o toks „popierių“ sutvarkymas kiekvieną kartą reikalaudavo daug laiko. Todėl pamažu siunčiami šventimams į Kauną Vilniaus seminaristai pradėjo organizuotis į dideles grupes, o šitaip iš anksto buvo ruošiami dokumentai visai grupei. Peržiūrėjus *Liber Ordinatorum* iššventinamųjų („vegetacinio laikotarpio“) Žemaičių vyskupijos auklėtinių sąrašus, baigusią Vilniaus seminariją visai nebuvo.

Visa tai liudija, kad dalis, o gal ir dauguma tų „diecezinės seminarijos auklėtinių“ ar „Žemaičių vyskupijos subdiakonų ir diakonų“ buvo slapta rengiami kunigystei Kauno seminarijoje ar

individualiai atskirų dvasininkų, tačiau šventimų metu vis dėlto „pereinantys“ seminariją. Šią prielaidą remia faktai. 1869 m. kovo 30 d. Kaune, seminarijos bažnyčioje, vyskupas M. Valančius šios seminarijos auklėtiniui (!) Petru Rimkevičiui suteikė IV žemesniuosius šventimus, o kitą dieną šiam IV žemesniųjų šventimų klierikui – subdiakono šventimus priskiriant jį Vadoklių parapijai. Balandžio 2 d. P. Rimkevičiui suteikti diakono šventimai, o balandžio 4 d. – kunigo šventimai⁵⁷. Tokia šventimų suteikimo skuba ir atitinkamų prašymų carinei valdžiai bei pastarosios leidimų ar draudimų nebuvimas byloja, kad vyskupas M. Valančius ir bent dalis seminarijos dėstytojų ilgai besitęsiančio naujokų priėmimo sustabdymo sąlygomis ugdė kunigus be carinės valdžios leidimo, t. y. slapta.

Pažymėtina, kad nuo 1868 m. vasario iki 1870 m. kovo, t. y. „vegetaciniu laikotarpiu“, šventimus (paprastai) iškilmingai teikė vyskupas ordinaras M. Valančius seminarijos Šv. Jurgio bažnyčioje per Šv. Mišias (*intra Missarum solemnna*). Šventimus 1868 m. liepos 28 d. vyskupas iškilmingai atliko toje pačioje bažnyčioje ne Šv. Mišių metu (*extra Missarum solemnna*). Taip pat 1868 m. liepos 27 d. ir 1869 m. kovo 25 d. šventimus per iškilmingas Šv. Mišias suteikė vyskupo pagalbininkas A. Beresnevičius⁵⁸.

Tokia šventimų teikimo praktika, t. y. per vyskupo ordinaro ar jo pagalbininko seminarijos bažnyčioje iškilmingai aukojamas Šv. Mišias, buvo bandoma palaikyti seminarijos veiklą: studijų kelių pažengusiųjų iniciacija, jas įpusėjusių ir bebaigiančių ordinacija, taip pat baigusiųjų konsekracija.

IŠVADOS

Kauno seminarija, uždraudus carinei valdžiai priimti naujokus, atsidūrė ties žlugimo riba. Sumani vyskupo Motiejaus Valančiaus veikla ir susiklosčiusi palanki situacija, keičiant carinės administracijos pareigūnus, padėjo 1870 m. vėl gauti leidimą priimti, nors ir ribojant skaičių, naujokus į seminariją.

Dėl klierikų skaičiaus mažėjimo seminarija nenustojo veikusi: posėdžiau-

davo valdyba, buvo priimami sprendimai, gaunamos ir tikslingai naudojamos lėšos, išlaikomas personalas, komunikuojama per vyskupą su valdžia dėl seminarijos reikalų, nedideliu mastu ir neviešai buvo vykdomos studijos ir religinis-dvasinis ugdymas, kiekvienais metais vienas ar keli jaunuoliai individualiai būdavo paruošiami šventimams.

Literatūra ir nuorodos

¹ Artūras Grickevičius, Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijos perkėlimas į Kauną (1864–1866 m.), *Logos*, 2014, nr. 79, p. 137–152.

² Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*. Vilnius: Mintis, 1999, p. 611.

³ Ten pat, p. 528–532, 600–612.

⁴ Ieva Šenavičienė, *Dvasininkija ir lietuviybė. Katalikų Bažnyčios atsinaujinimas Žemaičių vyskupijoje XIX amžiaus 5–7-ajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 14, 100–102, 124, 142–143, 145, 147, 149, 152, 160–166, 177, 183–184.

⁵ Žr. ten pat, p. 202.

- ⁶ Vilma Žaltauskaitė, Pasaulietinių dalykų – rusų kalbos, literatūros, *tėvynės istorijos* ir geografinės – mokymas dvasininkų rengimo įstaigose (XIX amžiaus antroji pusė), *Archivum Lithuanicum*, 2013, t. 15, p. 293–330.
- ⁷ LNMMB, f. 90. Šiuo metu, straipsnio autoriaus paprašymu, rinkinys yra skaitmeninamas, tad ne visi jo raštai pasiekiami. Vis dėlto po kurio laiko šis suskaitmenintas šaltinis bus lengvai pasiekiamas per svetainę „E-Paveldas“.
- ⁸ LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 110.
- ⁹ KAA, f. 1-50, ap. 1, t. 10–11.
- ¹⁰ KKS, Liber Ordinatum Comparatus Anno D[omi]ni 1824 Mensis Aprilis. Pavadinimas užrašytas ant viršelio, gerokai aprintas ir sunkiai įskaitomas, todėl gali būti, kad išlikęs ne visas. Ši didelio formato 192 puslapių rankraštinė knyga pasakoja apie 1824–1931 m. teiktus IV žemesniuosius, subdiakono, diakono ir presbiterio (kunigo) šventimus: nurodo laiką, įvardija šventimus suteikusį ganytoją, šventimų suteikimo vietą, šventimų laipsnį ir, žinoma, patį išventinamąjį. Vis dėlto šis šaltinis privalo būti naudojamas labai atidžiai, nes cariniu laikotarpiu tam tikra dalis išventintųjų buvo ne šios, o kitų seminarijų auklėtiniai, kurie savo vyskupijose negalėjo tapti kunigais, nes dėl Rusijos valdžios draudimų neretai vyskupijas administravo ne vyskupai, o žemesnio rango dvasininkai.
- ¹¹ LNMMB, b. 13–19, 50–54, 83–85, 134–135, 173–175, 248–253, 282–286, 295–297, 328, 333–334, 359–360.
- ¹² Artūras Grickevičius, Žemaičių vyskupijos, p. 142, 146, 149. Knygų rinkinio dydį vysk. M. Valančiui nurodęs rekt. J. Račkauskas. Žr. LVIA, p. 341. Pasak Vaclovo Biržiškos, 1866 m. sausį į Kauną atgabentą seminarijos biblioteką sudarė 6420 tomų, tačiau apie tai rašiusi I. Šenavičienė (žr. min. veik., p. 124) klaidingai nurodė šias žinias teikiantį V. Biržiškos straipsnelį iš Lietuvos enciklopedijos, nes III tomas neturi 863 puslapio, kadangi baigiasi 534 puslapiu.
- ¹³ Artūras Grickevičius, ten pat, p. 145–146, 149.
- ¹⁴ Jie paminėti vysk. M. Valančiaus 1868 m. birželio 10 d. rašte gubernatoriui. Žr. LVIA, p. 796.
- ¹⁵ LVIA, p. 527; LNMMB, b. 50, l. 1.
- ¹⁶ Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius*, p. 602.
- ¹⁷ Žr. skyrių apie seminarijos veikimą.
- ¹⁸ LVIA, p. 591; KAA, b. 17674.
- ¹⁹ Plg. *Kauno architektūra*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 204; Laima Šinkūnaitė, *Kauno pranciškonų (bernardinų) Šv. Jurgio bažnyčia*. Kaunas: Kauno šv. Jurgio konventas, 2010, p. 12. Šis naujausias darbas vien teigia, kad „XIX a. pabaigoje padaryti šventovės interjero pokyčiai meno požiūriu yra vieni praradimai.“
- ²⁰ LNMMB, b. 134, 135, 334. Pirmoji šių bylų jos aprašymo metu archyvarės R. Šimkutės klaidingai datuota, t. y. buvo nurodytas birželio mėnuo. Antroji šių bylų yra kur kas informatyvesnė, tačiau, sprendžiant pagal tai, kad trūksta ją skaičiusių registracinių įrašų, iki šiol mokslo darbuotojų nėra nagrinėta, tad jos teikiamos žinios nebuvo panaudotos.
- ²¹ Tai paminėta vysk. M. Valančiaus 1868 m. birželio 10 d. rašte gubernatoriui. Žr. LVIA, p. 796.
- ²² LVIA, p. 337, 339.
- ²³ Merkys, p. 602.
- ²⁴ LNMMB, b. 134, 135.
- ²⁵ Visa tai byloja M. Valančiaus 1868 m. birželio 10 d. rašto gubernatoriui juodraštis (LVIA, p. 795–797) ir, pvz., 1866 m. rugsėjo 17 d. seminarijos valdybos posėdžio protokolinis įrašas (LNMMB, b. 50, l. 26, nr. 1).
- ²⁶ LNMMB, b. 50, l. 3, 7.
- ²⁷ Ten pat, l. 26.
- ²⁸ Ten pat, l. 15–16.
- ²⁹ LVIA, p. 487.
- ³⁰ LNMMB, b. 17, 50–54, 359.
- ³¹ Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius*, p. 605.
- ³² Žr. ten pat, p. 608.
- ³³ Ten pat, p. 607.
- ³⁴ Ten pat, p. 608–609, 610–611.
- ³⁵ LVIA, p. 749. Vienas šių asmenų – Bogvila – kitais atvejais buvo nurodomas ne kaip Justinas, o Rufimas (žr. ten pat, p. 677, 895, 1231).
- ³⁶ Žr. ten pat, p. 257–259.
- ³⁷ Žr. ten pat, p. 895–897.
- ³⁸ Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius*, p. 607.
- ³⁹ Žr. ten pat, p. 610–611.
- ⁴⁰ Žr. Grickevičius, p. 150.
- ⁴¹ Šie duomenys pateikti pagal 1865 m. pranešimą iš Varnių (LVIA, p. 333–336), tačiau jie pasakojama studijų tvarką, kurios, bent iš pradžių, buvo laikomasi ir Kaune.
- ⁴² Žr. Merkys, p. 607.
- ⁴³ Merkys, p. 607.
- ⁴⁴ Žr. Šenavičienė, p. 183–184.
- ⁴⁵ Žr. LNMMB, b. 13–16, 18–19, 50–54, 173–175, 248–253, 282–286.
- ⁴⁶ V. Merkys nurodė, kad iš senujų profesorių liko tik A. Beresnevičius ir M. Paliulionis, o paskirti buvo A. Baranauskas, G. Cirtautas ir A. Zaukevičius (žr. min. veik., p. 603–604). Vis dėlto šis

istorikas, kaip nurodyta anksčiau (Grickevičius, p. 140), netiksliai konstatavo rektoriaus J. Dovydaičio pakeitimo laiką. Seminarijos inspektoriui J. Račkauskui perėmus 1864 m. lapkritį rektoriaus pareigas ir neatsikant dėstytojavimo (pastarąjį teiginį patvirtina, pvz., 1871 m. lapkričio 29 d. raštas, žr. LVIA, p. 923–924), skaičiuotini trys senbuviai. Tad iš viso, bent iš pradžių, buvo 6 bažnytinių dalykų ir 2 carinės valdžios primestų dalykų žinovai.

⁴⁷ Žr. LVIA, p. 735, 737–738.

⁴⁸ Apie baigiamąjį egzaminą ar jo perlaikymą sužinome iš daugelio šios seminarijos XIX a. antrosios pusės raštų. Pvz., egzamino neišlaikiusiems 1874 m. pakartotinas bandymas surengtas tik kitų metų sausio 24 d.: 9.00–12.00 val. – rusiškas rašinys, o nuo 12 val. – rusų kalbos ir raštijos, taip pat „tėvynės istorijos“ žodinis egzaminas (LVIA, p. 317). Apie rekolekciją prieš kunigystės šventimus trukmę užsimenama, pvz., 1865 m. gegužės pranešime vysk. M. Valančiui iš Varnių. Jos turėjo prasidėti gegužės 27 d., o baigtis birželio 3 d. Žr. ten pat, p. 363.

⁴⁹ Žr. KKS, I, 72.

⁵⁰ Žr. ten pat, I, 72.

⁵¹ Žr. ten pat, I, 72–73.

⁵² Žr. LVIA, p. 677, 749, 895–897, 899, 919–921, 931, 1231–1233.

⁵³ KKS, I, 73: *Eodem anno mensis junii 19 die Idem (...) Praesul in eadem Ecclesia Seminarii Caunae intra Missarum solemnna sequentes alumnos Diaecsanii Samogitiensis Seminarii prima tonsura et IV minoribus ordinibus initiavit, videlicet: 1) Walent Adamum, 2) Pawlowski Dominicum. Eodem anno ejusdem mensis 22 die Idem (...) Praesul in eadem Ecclesia Seminarii Caunae (...) sequentes clericos IV minorum ordinum Samogitiensis Diaecesis ad subdiaconatum promovit, videlicet: 1) Pawlowski Dominicum ad tit[ulum] Ecclesiae parochialis Czerwo-*

nodworensis, 2) Walent Adamum – Surwilscensis, 3) Wierzbicki Franciscum – Wieszyntencis. Rašyba ir skyrība sunorminta straipsnio autoriaus.

⁵⁴ Žr. ten pat, I, 73–77.

⁵⁵ 1869 m. rugpjūčio 21 d. seminarijos bažnyčioje aštuoniems Seinų vyskupijos diakonams ir 1870 m. kovo 28 d. vyskupo namų koplyčioje dviem Minsko vyskupijos diakonams buvo suteikti kunigystės šventimai. Žr. ten pat, I, 76, 77.

⁵⁶ Plg. LVIA, p. 209–210, 243, 263, 319–322, 369, 455–456, 539–540, 925, 929–930, 971.

⁵⁷ KKS, I, 75–76: *Eodem anno ac mensis [sic, A. G.] 30 die (...) Excellentissimus Praesul Mathias Casimirus Wolonczewski Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Samogitiensis et Eques in Ecclesia Seminarii Caunae alumnus ejusdem seminarii Petrum Rymkiewicz intra Missarum solemnna prima tonsura et IV minoribus ordinis initiavit. Eodem anno ac mense 31 die idem (...) Praesul in eadem ecclesia (...) intra Missarum solemnna clericum IV minorum ordinum Samogitiensis Diaecesis Petrum Rymkiewicz in subdiaconum ad tit[ulum] Ecclesiae Parochialis Vodaklensis (...) ordinavit. Eadem [sic, A. G.] anno mensis aprilis 2 die idem Excellentissimus Antistes in eadem ecclesia (...) intra Missarum solemnna subdiaconum Samogitiensis Diaecesis Petrum Rymkiewicz ad diaconatum promovit. Eodem anno aprilis 4 die idem (...) Praesul in eadem Ecclesia (...) intra Missarum solemnna diaconum Samogitiensis Diaecesis Petrum Rymkiewicz in presbyteratum rite in Domino ordinavit consecravitque. Rašyba ir skyrība sunorminta straipsnio autoriaus.*

⁵⁸ Ten pat, I, 74, 75. Be to, trimis atvejais įvardinta vieta, bet ne šventimų teikimo aplinkybės: 1868 m. gegužės 25 d., 1869 m. rugpjūčio 21 d. ir 1870 m. kovo 28 d. (72, 76, 77 l.), o du kartus – 1868 m. birželio 4 d. ir 30 d. – subdiakono šventimai galėjo būti suteikti prieš Šv. Mišias, o diakono – jų metu (72–73 l.).